

آموزش مجازی در دوره همه‌گیری کرونا از نگاه معلمان ابتدایی^۱

کتایون حمیدی‌زاده^۲

فاطمه امیریان^۳

چکیده

هدف این پژوهش بررسی دیدگاه‌های معلمان ابتدایی درباره آموزش‌های مجازی در دوره همه‌گیری بیماری کروناست. به همین منظور از روش تحقیق کیفی با رویکرد پدیدارشناسی استفاده شد. از میان معلمان مقطع ابتدایی در استان‌های البرز، مرکزی، تهران، ایلام، آذربایجان غربی با روش نمونه‌گیری هدفمند ۶۷ معلم انتخاب شدند. اطلاعات با انجام مصاحبه نیمه سازمان‌یافته جمع‌آوری شد و با روش مایلز و هوبرمن و با استفاده از برنامه NVivo مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها در ۴ محور اصلی شامل: استراتژی‌های آموزشی، چالش‌ها، حمایت‌ها، انگیزه معلمان، علاقه دانش‌آموزان قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد راهبردهای تدریس، رسانه‌های آموزشی، زمان آموزش و ارزشیابی‌ها نیازمند تغییر هستند. معلمان با چالش‌هایی ناشی از موانع فنی، مشارکت دانش‌آموزان، شرایط دانش‌آموزان، تجربه آموزش آنلاین مواجه هستند. برای موفقیت در آموزش مجازی نیازمند حمایت مدیران و مسئولان آموزشی و والدین هستند و می‌بایست انگیزه و علاقه خود و دانش‌آموزانشان را در طی فرایند آموزش مجازی بالا نگه‌دارند.

واژه‌های کلیدی: معلمان، مقطع ابتدایی، آموزش مجازی، کووید ۱۹.

تأیید نهایی: ۱۴۰۱/۰۶/۰۸

۱. تاریخ وصول: ۱۴۰۰/۰۹/۰۱

۲. استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان اراک (نویسنده مسئول)

K_hamidizadeh@cfu.ac.ir

۳. دانشجوی کارشناسی رشته ی آموزش ابتدایی ، دانشگاه فرهنگیان

۱. مقدمه

توسعه فناوری اطلاعات در قرن ۲۱ باعث شده است که دیگر هیچ‌کسی از فناوری جدا نباشد (مارتا^۱ و همکاران، ۲۰۱۸: ۲/۱۰۹-۱۱۴). در این شرایط، آموزش و پرورش ملزم به پاسخ مثبت و سازگارتر با تغییراتی است که رخ می‌دهد (انور^۲، ۲۰۱۸: ۲/۱۶۱-۱۷۰). در این صورت است که می‌تواند به چالش‌های بسیار پیچیده قرن ۲۱ پاسخ دهد. در مطالعه‌ای که توسط جانسون^۳ و همکارانش در سال ۲۰۱۶ انجام شد، توضیح داده شده است که یکی از راهبردهایی که هر دولتی برای مقابله با چالش‌های قرن ۲۱ می‌بایست ارائه کند، ارائه آموزش‌های مفید و کاربردی در نظام آموزشی است. استفاده از فناوری در آموزش و پرورش اغلب در رویدادهای مختلف مورد بحث قرار گرفته است. در همه‌گیری ویروس کرونا، سراسر دنیا با چالش آموزش مجازی مواجه شدند، آموزشی که تنها راه برای جلوگیری از قطع فرایند یاددهی - یادگیری بود. در پایان سال ۲۰۱۹ و آغاز سال ۲۰۲۰ میلادی، جهان با یک ویروس کشنده به نام کرونا (کووید ۱۹) شوکه شد. تمامی کشورهای جهان، از جمله ایران به این ویروس آلوده شدند. شیوع این بیماری، تمامی فعالیت‌های انسانی را دستخوش تغییر کرد، از جمله این فعالیت‌ها، فرایند یادگیری بود. فرایند یادگیری که در کلاس و با تعامل مستقیم میان معلم و دانش‌آموز انجام می‌شد اکنون با همه‌گیر شدن این بیماری، در خانه و به صورت آنلاین و گاهی آفلاین انجام می‌شود. در ایران، سیاست‌های نظام آموزشی کشور ما تأکید بر این داشت که «یادگیری تعطیل نیست». به همین منظور، آموزش‌های مجازی دانش‌آموزان، تحت شبکه آموزشی دانش‌آموزان (شاد) طراحی و اجرا شد. در طی همه‌گیری کووید ۱۹، فرایند یادگیری در خانه و با استفاده از پیام‌رسان‌ها و رسانه‌های آنلاین انجام می‌شود (عباسی، ۱۳۹۹: ۱/۳-۲۴). تحصیل در خانه مزایای متعددی به همراه دارد، از جمله: صرفه‌جویی در هزینه حمل‌ونقل و زمان، کاهش استرس، داشتن وقت آزاد

1. Martha

2. Anwar

3. Janssen

(پوروانتو^۱، ۲۰۲۰: ۱۲/۱-۱). اما در کنار این مزایا، محدودیت‌هایی را هم شامل می‌شود مانند: دل‌زدگی و کاهش انگیزه، افزایش هزینه بسته‌های اینترنتی، افسردگی (نورحسانا^۲، ۲۰۱۶: ۱۲۸/۱-۱۳۵). یادگیری آنلاین و در منزل که در پی بیماری کرونا ایجاد شد با عادت‌های یادگیری قبلی دانش‌آموزان بسیار متفاوت بود. همین امر منجر به کسالت و دل‌زدگی و در نتیجه کاهش علاقه و انگیزه برای یادگیری در دانش‌آموزان شد (سیاگی^۳، ۲۰۲۰: ۲/۱۰۶-۹۸). با این حال یادگیری آنلاین و در منزل در این شرایط تنها راه‌حل جایگزینی بود که اجازه نمی‌داد روند یادگیری متوقف شود. در ایام شیوع بیماری کرونا، پژوهش‌های متعددی به بررسی چالش‌ها و فرصت‌های آموزش مجازی پرداختند. سلیمی و فردین (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «نقش ویروس کرونا در آموزش مجازی، با تأکید بر فرصت‌ها و چالش‌ها» نگرش معلمان مقطع ابتدایی شهر زاهدان درباره فرصت‌ها و چالش‌های ویروس کرونا برای آموزش مجازی در مدارس را مورد بررسی قرار دادند. نتایج این بررسی، چالش و فرصت‌ها را در سه سطح کلان، میانی و خرد مطرح کرد و به چالش‌های ضعف فناوری، نداشتن استقلال عمل و کمبود بودجه اشاره داشت. همچنین فرصت‌هایی مانند فرصت آموزش برابر و خلق نوآوری را نشان دادند. حاجی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود در بیان ادراک معلمان از مشکلات و چالش‌های آموزش در برنامه شاد، به مشکلات مرتبط به والدین، دانش‌آموزان، معلمان، محتوا، تجهیزات، سازمانی و مشکلات ارزشیابی اشاره کردند. حاجی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) نیز در بررسی فرصت‌ها و چالش‌های آموزش مجازی در دوران کرونا دریافتند پاندمی کرونا از یک‌طرف باعث افزایش مهارت و تجربه آموزشی کلیه ذی‌نفعان شده و از طرف دیگر آسیب‌های جسمانی، روانی، افت تحصیلی، فرسودگی شغلی را به بار آورده است. در دوره ابتدایی، بخش مهمی از یادگیری دانش‌آموزان از طریق بازی و تعامل با همسالان اتفاق می‌افتد، این در حالی است که در یادگیری آنلاین و در منزل امکان چنین اقداماتی کاهش می‌یابد و در نتیجه یادگیری مؤثری اتفاق نمی‌افتد. علی‌رغم اهمیت، اکثر پژوهش‌های داخلی و خارجی انجام‌شده بیشتر

1. Purwanto
2. Nurhasanah
3. Siagian

به بررسی چالش‌های آموزش مجازی پرداخته‌اند و مطالعاتی که نشان‌دهنده نظرات معلمان در این زمینه باشد و دغدغه‌های مجریان اصلی آموزش مجازی را نشان دهد بسیار اندک است؛ بنابراین در این پژوهش تلاش شده است دیدگاه‌های معلمان ابتدایی در رابطه با آموزش‌های مجازی مورد بررسی قرار گیرد تا از نظرات و خواسته‌های آنان جهت تسهیل امر تعلیم و تربیت و غنی‌سازی آموزش مجازی استفاده شود.

۱-۲. روش پژوهش

این پژوهش با روش کیفی و با رویکرد پدیدارشناسی انجام شده است. تحقیق کیفی با رویکرد پدیدارشناسی، تحقیقی است که به منظور درک و شناسایی پدیده مورد مطالعه از شخص یا گروهی از اشخاص که آگاهی مناسبی از پدیده دارند، استفاده می‌کند (کرسول^۱، ۲۰۱۶). مشارکت‌کنندگان در این پژوهش، از میان معلمان ابتدایی در ۵ استان، البرز، تهران، مرکزی، ایلام، آذربایجان غربی با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. مشخصات مشارکت‌کنندگان در جدول شماره ۱ قرار داده شده است.

جدول شماره ۱: مشخصات مشارکت‌کنندگان

جنسیت			سابقه تدریس			مدرک تحصیلی	
زن	مرد	۱-۵	۵-۱۰	۱۰ به بالا	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری
۶۰ نفر	۷ نفر	۱۸ نفر	۲۲ نفر	۲۷ نفر	۴۹ نفر	۱۰ نفر	۸ نفر

جمع‌آوری اطلاعات در دو مرحله صورت گرفت. در ابتدا با استفاده از گوگل فرم، ۱۰ سؤال کوتاه پاسخ در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار داده شد. سؤالات بر

اساس ادبیات پژوهش و متناسب باهدف تحقیق تنظیم شدند که جنبه‌های آموزشی، روان‌شناختی و اجتماعی معلم کلاس را در بر می‌گرفت. ۶۷ شرکت‌کننده به سؤالات پاسخ دادند. پس از جمع‌آوری داده‌های نظرسنجی، متن نتایج هر پاسخ‌دهنده و کدهای اولیه ایجاد شد. مرحله دوم با استفاده از ۱۰ سؤالی که معلمان در نظرسنجی پاسخ داده بودند، سؤالات مصاحبه نیمه سازمان‌یافته تنظیم شد. هدف از مصاحبه به‌دست‌آوردن تحلیل‌های معنی‌دارتر و عمیق بود. مصاحبه‌ها به مدت ۴۵ الی ۶۰ دقیقه به‌صورت آنلاین از طریق واتس‌آپ انجام شدند. به مشارکت‌کنندگان اطمینان داده شد که نامشان محرمانه باقی می‌ماند و به هر یک کد و نام مستعار اختصاص داده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با روش مایلز و هوبرمن صورت‌گرفته است که شامل سه مرحله کاهش داده‌ها، نمایش داده‌ها و نتیجه‌گیری است (سوگیونو^۱، ۲۰۱۸). به همین منظور از برنامه NVivo برای تسهیل کدگذاری و دسته‌بندی‌ها استفاده شد. اعتبار داده‌های جمع‌آوری‌شده با استفاده از مثلث‌سازی توسط مشارکت‌کنندگان، متخصصان تعلیم و تربیت و ادبیات پژوهش مورد بررسی قرار گرفت.

۲. یافته‌های پژوهش

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها در ۴ محور اصلی شامل: استراتژی‌های آموزشی، چالش‌ها، حمایت‌ها، انگیزه معلمان، علاقه دانش‌آموزان قرار گرفته است.

جدول شماره ۲: یافته‌های پژوهش

استراتژی‌های آموزشی	رسانه‌های آموزشی
	روش‌های تدریس
	زمان آموزشی
	ارزشیابی

چالش‌ها	موانع فنی شرایط دانش‌آموزان مشارکت دانش‌آموزان تجربه آموزش آنلاین
حمایت‌ها	حمایت مدیران، مسئولان و والدین
انگیزه معلمان	تمایل به آموزش چهره‌به‌چهره
علاقه دانش‌آموزان	اهمیت یادگیری در هر شرایط

استراتژی‌های آموزشی

استراتژی‌های آموزشی مجموعی از مؤلفه‌های آموزشی هستند که فعالیت‌های آموزشی را در جهت دستیابی به اهداف آموزشی هدایت می‌کنند (دیک^۱، ۲۰۱۳: ۳۶۱). به عبارت دیگر، یعنی روش‌ها یا رویکردهایی که توسط معلم برای سازمان‌دهی دانش‌آموزان، مطالب آموزشی، روش‌ها، رسانه‌ها، تجهیزات و زمان به کار برده می‌شود تا فرایند یادگیری به‌خوبی انجام شود (راگین^۲ و همکاران، ۲۰۲۰: ۵۴/۱-۶۰، سانتوسا^۳ و همکاران، ۲۰۲۰: ۲۴_۱۱/۷). همچنین، از راهبردهای یادگیری به‌عنوان الگوهایی که توسط معلم آگاهانه و به‌طور سیستماتیک؛ جهت یادگیری مؤثر استفاده می‌شود، یادشده است (جووانویچ^۴ و همکاران، ۲۰۱۷: ۸۵_۷۴/۴، روزاری^۵، ۲۰۱۹: ۲_۱۶۳_۱۷۸). به باور معلمان، با تغییر سیستم آموزشی از آموزش

1. Dick
2. Ragin
3. Santosa
4. Jovanović
5. Rosari

رودررو به آموزش مجازی، راهبردهای آموزشی نیز می‌بایست تغییر کنند. راهبردهایی مثل: رسانه‌های آموزشی، روش‌های تدریس، زمان آموزش، ارزشیابی. رسانه‌های آموزشی می‌بایست باهدف علاقه‌مند کردن دانش‌آموزان به یادگیری و ارائه مطالب به‌صورت آسان و قابل‌فهم انتخاب شوند. معلمان در کنار شبکه آموزشی دانش‌آموزی (شاد) از رسانه‌هایی که از نظر هزینه مقرون‌به‌صرفه هستند و استفاده از آن‌ها هم برای خودشان و هم والدین و دانش‌آموزان ساده است، استفاده کرده‌اند. رسانه‌هایی نظیر واتس‌آب، ایتا، رسانه یکی از مهم‌ترین عناصر یادگیری محسوب می‌شود. استفاده از رسانه‌های یادگیری مناسب، نه‌تنها ارائه مطالب آموزشی را تسهیل می‌کند، بلکه دستیابی به اهداف آموزشی و علاقه و انگیزه یادگیری را هم افزایش می‌دهد. مناسب بودن یک رسانه را میزان کارایی و اثربخشی آن مشخص می‌کند. معیارهای که باید برای انتخاب رسانه در جهت آموزش‌های مجازی موردنظر قرارداد، مواردی مانند: مقرون‌به‌صرفه بودن از نظر مصرف اینترنت، استفاده آسان، دسترسی داشتن به رسانه، جذاب بودن محیط رسانه است. رسانه‌های آموزشی که معلمان در آموزش‌های مجازی اغلب از آن‌ها استفاده می‌کردند فیلم‌های آموزشی بودند که یا از کانال‌های آموزشی در دسترس بارگذاری می‌کردند و یا از فیلم‌هایی که معلمان دیگر قبل از همه‌گیری کرونا تولید کرده بودند، استفاده می‌کردند. برخی از معلمان این‌طور بیان کردند که فیلم‌های آموزشی یکی از در دسترس‌ترین رسانه‌ها برای استفاده است. زیرا به دانش‌آموزان کمک می‌کند که موضوع را به‌راحتی درک کنند. همچنین غالب معلمان از رسانه‌هایی استفاده کرده‌اند که اکثر والدین در طی روز با آن‌ها سروکار دارند مثل واتس‌آپ. معلم ۶: «از فیلم‌های کانال‌های تلگرامی استفاده کردم و برخی از فیلم‌هایی که قبل از کرونا درست شده بود استفاده کردم که دانش‌آموزان به‌راحتی موضوع را درک کنند.» معلم ۱۲: «به نظر من استفاده از سایر رسانه‌های آموزشی به‌غیر از فیلم‌ها چالش‌برانگیز است. شرایط همه‌گیری این بیماری امکان استفاده از ابزارهایی مثل طبیعت را از من گرفته است.»

بنا بر سخنان معلمان، متداول‌ترین روش‌های آموزشی که مورد استفاده قرار داده‌اند؛ روش پرسش و پاسخ و سخنرانی است. روش پرسش و پاسخ ساده‌ترین راه

برای معلمان است تا میزان درک دانش‌آموزان از موضوع درسی را موردسنجش قرار دهند و امکان تعامل دوطرفه میان معلم و دانش‌آموز را فراهم می‌کند. اما معلمان برای استفاده از روش‌های تدریس مناسب در فضای مجازی با مشکلاتی مواجه شده‌اند. که مهم‌ترین و اصلی‌ترین آن‌ها، سرعت‌پایین اینترنت و مشکلات پیام‌رسان‌های داخلی بود. بنا بر توضیحات شرکت‌کنندگان به دلیل محدودیت‌های زمانی و مشکلاتی که در سرعت اینترنت وجود دارد از روش سخنرانی نیز استفاده کرده‌اند. معلم ۱۰ می‌گوید: «گاهی اوقات کندی اینترنت، آماده نبودن دانش‌آموز من را با مشکل مواجه می‌کرد. من از روش پرسش و پاسخ استفاده می‌کردم تا بفهمم آیا دانش‌آموزان با مطالبی که من ارسال می‌کنم آشنا شده‌اند یا خیر. اما واقعاً سرعت اینترنت و قطع بودن شاد دست و پای را بسته بود».

یادگیری با سیستم آنلاین با یادگیری حضوری بسیار متفاوت است. در مدرسه، دانش‌آموزان می‌توانند آزادانه در مورد موضوعی که متوجه نشده‌اند، سؤال کنند. اما این میزان از آزادی عمل در پرسیدن سؤالات در یادگیری‌های مجازی صورت نمی‌گیرد؛ بنابراین ارائه مطالب یادگیری به صورت مختصر، واضح، جالب و قابل‌فهم ضروری است تا علاقه دانش‌آموزان به یادگیری زیاد باقی بماند، دانش‌آموزان خسته نشوند و همچنان مشتاق به یادگیری باشند. معلمان این‌طور بیان کردند که در تهیه و ارائه مطالب در آموزش مجازی وقت بیشتر می‌گذاشتند. هر موضوع را خلاصه می‌کردند و با مثال‌های مشخص و ملموس توضیح می‌دادند، در پی هر تدریس تمرینات گسترده‌ای فراهم می‌کردند، مطالب را با پاورپوینت یا فیلم‌های آموزشی جالب و هیجان‌انگیز ارائه می‌کردند. این عملکرد معلمان، با نظریه رشد کودکان مطابقت دارد. طبق نظریه رشد، کودکان دبستانی در مرحله رشد علمانی قرار دارند و در این سن هرچه مطالب ساده‌تر، واضح و ملموس‌تر ارائه شوند، همراه با تصاویر و مثال‌های واقعی باشد برای کودکان قابل‌فهم‌تر خواهد بود. علاوه بر این، در یادگیری‌های مجازی این امکان برای دانش‌آموزان فراهم است که فیلم‌های آموزشی را بارها تماشا کنند و همین امر یادگیری را برایشان جذاب‌تر می‌کند.

ارزیابی‌های آموزشی منصفانه نیز از راهبردهایی است که برای تغییر مطرح‌شده است. ارزیابی‌هایی که بتواند همه جنبه‌های شناختی، احساسی و روانی حرکتی را

در محیط آنلاین مورد سنجش قرار دهد. در واقع معلمان اغلب احساس می‌کنند که ارزیابی صحیحی به دلیل مداخله والدین در پاسخ‌های دانش‌آموزان ندارند. همچنین ارزیابی جنبه‌های عاطفی و نگرشی دانش‌آموزان به این دلیل که آموزش مجازی شرایط واقعی دانش‌آموزان را منعکس نمی‌کند، کار بسیار دشواری است. معلم ۲۱ می‌گوید: «ارزیابی‌های دانش‌آموزان به دلیل دخالت والدین دشوار است. توصیف عملکرد دانش‌آموزان در آموزش مجازی به نظر من عادلانه نیست». ارزشیابی فعالیتی است که برای تعیین سطح پیشرفت دانش‌آموزان پس از انجام آموزش در یک‌زمان خاص صورت می‌گیرد. یکی از راهبردهای افزایش علاقه دانش‌آموزان به یادگیری در آموزش‌های آنلاین است که معلمان به‌صورت دوره‌ای و مستمر دانش‌آموزان را مورد ارزیابی قرار دهند. فرایند ارزیابی نه‌تنها برای سنجش سطح پیشرفت دانش‌آموزان و پیگیری روند یادگیری آن‌هاست، بلکه اثربخشی روش‌ها، رسانه‌ها، راهبردهای یادگیری مورد استفاده معلمان نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. با ارزیابی منظم و مستمر، دانش‌آموزان همیشه خود را آماده می‌کنند. معلمان این‌گونه بیان می‌کنند: «گاهی چند سؤال بالا فاصله پس از آموزش در اختیار دانش‌آموزانم قرار می‌دهم، مانند اینکه بعد از اتمام موضوع یا بعد از تماشای فیلم از آن‌ها سؤال می‌کنم. ارزیابی را هم به‌صورت کتبی و هم شفاهی انجام می‌دهم». معلمی می‌گوید: «ارزشیابی باید باهدف بهبود کیفیت آموزش و یادگیری انجام شود. من با این هدف که کمبودها و ضعف‌ها در همان فرایند یادگیری اصلاح شوند، ارزشیابی انجام می‌دهم. من توانایی مدیریت کلاس، استفاده از رسانه و روش‌های آموزشی خودم را با همین ارزشیابی‌های مستمر ارتقا دادم.»

چالش‌ها

چالش‌هایی که معلمان در رابطه با آموزش آنلاین مطرح کرده‌اند در ۴ دسته اصلی قرار می‌گیرند: موانع فنی، شرایط دانش‌آموزان، مشارکت دانش‌آموزان و تجربه آموزش آنلاین. تمامی چالش‌هایی که معلمان با آن روبه‌رو شده‌اند، یادگیری دانش‌آموزان را تحت‌تأثیر قرار داده است.

معلمان با چالش‌های متعددی در ارتباط با مسائل فنی روبه‌رو شده‌اند. همه والدین تلفن همراه ندارند و سیگنال‌های اینترنتی مخصوصاً در نواحی روستایی ضعیف است. اگر این موانع فنی برطرف نشود به معنای این است مشارکت دانش‌آموزان در یادگیری مطلوب نخواهد بود. در نتیجه برخی از دانش‌آموزان نمی‌توانند یادگیری را دنبال کنند و در انجام تکالیفی که معلم می‌دهد به خوبی عمل نخواهند کرد.

چالش دیگری که معلمان با آن روبه‌رو هستند شرایط دانش‌آموزان برای شرکت در یادگیری مجازی است که هم عوامل داخلی و هم عوامل خارجی در شرایط دانش‌آموزان دخیل هستند. عوامل داخلی مشکلاتی است که در محیط خانه دانش‌آموز است مانند دخالت خواهر یا برادر کوچک‌تر یا بزرگ‌تر. این عوامل باعث می‌شود دانش‌آموزانی که در حال یادگیری هستند، روی یادگیری متمرکز نشوند. عوامل بیرونی شامل دخالت‌ها و پارازیت‌های سایر دانش‌آموزان هنگام آموزش. معلم ۸ می‌گوید: «وقتی درس می‌دهم گاهی اوقات وضعیت خانه دانش‌آموز مساعد نیست، مثلاً خواهر یا برادر کوچک‌تر سروصدا می‌کند.» معلم ۳۴ می‌گوید: «من مجبورم اغلب، دانش‌آموزان را مورد مؤاخذه قرار دهم، بعضی وقت‌ها هنگام یادگیری صحبت می‌کنند که زمان آموزش را از این که هست کمتر می‌کند.»

چالش دیگری که ارتباط تنگاتنگی با شرایط دانش‌آموزان دارد، مشارکت و فعالیت دانش‌آموزان در فعالیت‌های آموزشی است. مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های آموزشی با مشکلاتی مثل تهیه بسته اینترنتی و مالکیت تلفن‌های همراه و همچنین اشتیاق دانش‌آموزان برای یادگیری گره‌خورده است. معلم باید به دنبال راه‌حلی برای حفظ اشتیاق دانش‌آموز برای یادگیری باشد. معلم ۱ می‌گوید: «دانش‌آموزان ابتدا خیلی مشتاق هستند اما پس از دو ماه احساس خستگی می‌کنند.» معلم ۱۷ می‌گوید: «من سعی می‌کنم دانش‌آموزان را با یادگیری آنلاین خسته نکنم. زیرا می‌بینم که دانش‌آموز بعد از ۱ ماه احساس خستگی می‌کند. در کنار آموزش آنلاین، گاهی به صورت آفلاین کار می‌کنم.»

تجربه فناوری معلمان در یک محیط آنلاین نیز یکی از چالش‌هایی است که در فعالیت‌های آموزشی به آن اشاره کرده‌اند. تأکید بر وظایف و تعهدات معلمان و

توانایی معلمان در درک IT بر موفقیت یادگیری آنلاین دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. معلمانی که تجربه تدریس آنلاین ندارند و یا در اجرای فناوری و ابزارهای اطلاعاتی مشکل دارند، معمولاً انجام یادگیری آنلاین برایشان چالش آور است زیرا تسلط بر آن برنامه و محتوای الکترونیک ندارند. معلم ۲۲ می‌گوید: «من هرگز به‌صورت آنلاین تدریس نکرده‌ام اما الآن مجبورم یاد بگیرم. اجرای این آموزش برای من خیلی سخته چون دانش کافی فناوری ندارم.»

حمایت‌ها

همکاری مناسب مدیران و مسئولان آموزشی نیز حائز اهمیت است. بدون حمایت مناسب معلم، اعتماد به نفس و اشتیاق خود را از دست می‌دهد. اجرای یادگیری آنلاین، استراتژی‌های آموزشی را تغییر داده است بنابراین حمایت از همکاران، والدین و مدیران مدارس امری حیاتی است. نه تنها حمایت مسئولان و مدیران آموزشی دارای اهمیت است بلکه حمایت والدین نیز کاملاً کمک‌کننده است. والدین شرکای معلمان در موفقیت امر یادگیری هستند که می‌بایست روند یادگیری را پشتیبانی کنند. مشارکت‌کنندگان اذعان داشته‌اند که والدین احساس می‌کنند که یادگیری آنلاین کیفیت یادگیری فرزندانشان را تغییر داده است. در آغاز یادگیری آنلاین، والدین اشتیاق نشان می‌دادند. اما بعد از یک ماه، حمایتشان کاهش یافت. کم‌سواد بودن برخی والدین در استفاده از اینترنت، محدودیت در استفاده از برخی پیام‌رسان‌ها، مشکلات اقتصادی از عوامل کاهش همکاری والدین است. معلم ۱۱ می‌گوید: «همه دانش‌آموزان و والدین سواد اینترنتی ندارند.» معلم ۳۲ می‌گوید: «برای انجام آموزش آنلاین، نیاز به پشتیبانی‌های مختلف است، یکی از آن‌ها اقتصاد خانواده‌هاست.»

انگیزه معلمان

آموزش آنلاین انگیزه‌های معلمان را دستخوش تغییر کرده است. تغییراتی که به‌خاطر شیوع این بیماری در سبک زندگی انسان‌ها رخ داد، اشتیاق برای انجام فعالیت‌های مربوط به شغل افراد را نیز تغییر داده است. داشتن انگیزه بالا معلمان برای موفقیت در آموزش امری ضروری است. به‌این‌علت که پیچیدگی‌های آموزش به معلمانی نیاز دارد تا به‌سرعت در کلاس‌های مجازی بتوانند بر مشکلات غلبه کنند.

به بیان مشارکت‌کنندگان در پژوهش انگیزه و اشتیاق معلم در آموزش موفقیت دانش‌آموزان را تعیین می‌کند. نکته دارای اهمیت که مشارکت‌کنندگان به آن اشاره کردند این است که انگیزه تدریس می‌بایست در طول دوره نیز حفظ شود. معلمان در آموزش آنلاین نمی‌توانند ادراک و احساس دانش‌آموزان خود را هنگام یادگیری بسنجند، همین عدم تعامل رودررو منجر به کاهش اشتیاق برای تدریس شده است. معلمان این‌طور بیان می‌کنند که بعد از ۳ ماه انگیزه‌شان کاهش یافته و صرفاً برای انجام تعهدات شغلی تکالیف دانش‌آموزان و آموزش را انجام می‌داده‌اند. معلم ۲۷ می‌گوید: «من علاقه بیشتری به آموزش رودررو دارم چون می‌توانم مستقیماً با دانش‌آموزان تعامل داشته باشم، لذت یادگیری را در آن‌ها ببینم.» معلم ۱۸ می‌گوید: «من شور و شوق کمتری به تدریس دارم چون نمی‌توانم مستقیماً تدریس کنم.»

علاقه دانش‌آموزان

علاقه به یادگیری جنبه بسیار مهمی از یادگیری است (چونگ^۱، ۲۰۱۸). باعلاقه به یادگیری، توجه دانش‌آموز به یادگیری افزایش پیدا می‌کند (هاتی^۲، ۲۰۱۶) و نتایج یادگیری نیز تحت‌تأثیر قرار می‌گیرد (ایسنانی^۳، ۲۰۱۷). سه فاکتور مهم باعث ایجاد علاقه به یادگیری می‌شوند که عبارت‌اند از: توجه، هدف و اهمیت یادگیری (چونگ، ۲۰۱۸). زمانی که شخصی به موضوعی توجه زیادی نشان می‌دهد، یعنی به آن موضوع علاقه‌مند است. علاقه به یادگیری خودبه‌خودی و ناگهانی به وجود نمی‌آید، بلکه بنا بر تجرب یادگیرنده، عادت‌ها و مشارکت‌های او در امر یادگیری ایجاد می‌گردد (نوگروهو^۴، ۲۰۲۰). همچنین، علاقه به یادگیری ارتباط بسیار نزدیکی با نیاز به یادگیری دارد. یکی از راهبردهایی که معلمان در جهت افزایش علاقه به یادگیری دانش‌آموزان در یادگیری‌های آنلاین انجام داده‌اند؛ تأکید بر اهمیت یادگیری در هر شرایط است. معلمان معتقدند برای اینکه در آموزش مجازی علاقه به یادگیری داشته باشند، می‌بایست والدین و دانش‌آموزان اهمیت یادگیری در هر

1. Cheung
2. Hattie
3. Isnani
4. Nugroho

شرایط را درک کنند. این درک می‌بایست قبل از انجام فرایند یادگیری صورت گیرد و دانش‌آموزان و والدین قانع شوند که یادگیری یک ضرورت است. معلمان قبل از شروع فرایند یادگیری به دانش‌آموزان خود این اطمینان را می‌دهند که با یادگیری اطلاعات موردنیاز و مناسبی را کسب خواهند کرد، باهوش‌تر خواهند شد و پاداش دریافت می‌کنند. اهمیت یادگیری می‌بایست توسط خود معلم نیز درک شود. معلمان این‌طور اذعان داشتند که برای اینکه کودکان مشتاق به یادگیری باقی بمانند و علاقه‌شان کاهش پیدا نکند، این مفهوم را به دانش‌آموزان منتقل می‌کردند: «یادگیری در هر جایی قابل انجام است».

۳. بحث و نتیجه‌گیری

پس از چند ماه از شیوع بیماری کرونا، تمامی کشورهای جهان مجبور شدن برای پیاده‌سازی آموزش و قطع نشدن روند یادگیری از آموزش‌های آنلاین استفاده کنند. با افزایش بهره‌گیری از فناوری در حوزه آموزش، محیط‌های یادگیری بدون محدودیت‌های زمانی و مکانی ایجاد شده است. آموزش‌های آنلاین در شرایطی که امکان حضور معلم و فراگیر در یک کلاس درس امکان‌پذیر نیست، بسیار مفید و کاربردی است. این تغییر سیستم آموزش و یادگیری بر عملکرد معلمان و کیفیت آموزش تأثیر گذاشت. بررسی تجربیات و دیدگاه‌های معلمان به‌عنوان مجریانی که دارای جایگاه بسیار حساسی در نظام آموزشی هستند، از اهمیت بالایی برخوردار است. اگرچه بررسی نمونه محدودی از معلمان، نمی‌تواند نتایج قابل‌تعمیمی ایجاد کند، اما در شناسایی لایه‌های پنهان موضوع و ارائه راهکارها مناسب خواهد بود. این پژوهش نشان می‌دهد که معلمان معتقدند برای آموزش‌های آنلاین می‌بایست استراتژی‌های آموزشی نیز تغییر کند و همه ذی‌نفعان، از جمله دولت، مدارس، سازمان‌های اجتماعی، والدین و مدیران در کنار هم باشند تا اهداف یادگیری آنلاین را مطابق با یک برنامه درسی ملی محقق کنند. به‌زعم معلمان موفقیت آموزش در این شرایط به تعامل بیشتری نیازمند است. همچنین تأکید کردند که آمادگی‌های فناوری از جمله ظرفیت اینترنت، دسترسی به اینترنت برای حمایت از آموزش‌های آنلاین ضروری است. این در حالی است که سایر پژوهش‌های انجام شده بر نبود زیرساخت‌های لازم جهت آموزش‌های مجازی تأکید کرده‌اند. نکته دیگر، آموزش

آنلاین می‌بایست با شرایط و نیازهای دانش‌آموزان تنظیم شود. شرایط روحی پیش‌آمده در دوران کرونا خانواده‌ها و دانش‌آموزان را درگیر کرده است و نیازهای متفاوتی را ایجاد ساخته که آموزش مجازی می‌بایست به این شرایط و نیازهای ایجاد شده پاسخ دهد. تدوین مطالب آموزشی برای آموزش آنلاین نیازمند وقت و تلاش و تمرکز بیشتر معلم است. تولید محتوای مناسب برای آموزش مجازی بسیار زمان بر تر و نیازمند تلاش بیشتر است و همین امر در کنار عدم دانش استفاده از برنامه‌های الکترونیکی، انگیزه معلمان را نیز تحت‌تأثیر قرار داده است. خستگی ناشی از تلاش‌های چندبرابر سبب شده است گاهی معلمان فقط رفع تکلیف کنند. این در حالی است که معلمان اذعان داشتند آموزش‌های لازم برای تدریس در فضای مجازی را دریافت نکرده‌اند. یک معلم می‌بایست اهداف، محتوا و روش‌های تدریس خود را اکنون با محیط یادگیری جدید هماهنگ کند. نکته سوم اهمیت نقش والدین است. والدین باید آموزش مجازی را درک کنند تا بتوانند به فرزندانشان برای یادگیری مطالب آموزشی کمک کنند. این در حالی است که با درک نکردن این موضوع توسط والدین، وضعیت آموزش مجازی پیچیده‌تر شده است و راهبردهای آموزشی مطابق با آنچه معلم تعیین کرده است پیش نمی‌رود. دغدغهٔ امرارمعاش در ایام همه‌گیری کرونا بیشتر از گذشته شده است و به همین دلیل مشکلات اقتصادی نیز بیش‌ازپیش خانواده‌ها را درگیر ساخته است. ارائه راهنمایی‌هایی به والدین در خصوص اینکه چگونه و تا چه میزان فرزندانشان را در یادگیری‌های مجازی حمایت کنند، می‌تواند آموزش آنلاین را مؤثرتر کند. نکتهٔ دیگر، مشارکت دانش‌آموزان در یادگیری‌های مجازی است. به اعتقاد معلمان انگیزه و مشارکت دانش‌آموزان می‌بایست افزایش یابد، این در حالی است که پس از گذشت چند ماه علاقه آن‌ها از میان می‌رود. نه‌تنها انگیزه و اشتیاق دانش‌آموزان بلکه انگیزه خود معلمان به‌خاطر چالش‌هایی که به آن‌ها اشاره شد، کاهش یافته است و همین امر کیفیت آموزش مجازی را کم کرده است. بنا بر نتایج پژوهش‌های انجام شده، اکثر دانش‌آموزان آموزش‌های آنلاین را کسالت‌آور و خسته‌کننده می‌دانند. آن‌ها معتقدند یادگیری در کلاس درس و در کنار همسالانشان جذاب‌تر و لذت بیشتر است.

منابع

- عباسی، فهیمه؛ حجازی، الهه؛ جکیم زاده، رضوان (۱۳۹۹). «تجربه زیسته معلمان دوره ابتدایی از فرصت‌ها و چالش‌های تدریس در شبکه آموزشی دانش‌آموزان (شاد): یک مطالعه پدیدارشناسی»، *فصلنامه علمی تدریس پژوهی*، ۳، ۱-۲۴.
- سلیمی، سمانه، فردین، محمدعلی (۱۳۹۹). «نقش ویروس کرونا در آموزش مجازی با تأکید بر فرصت‌ها و چالش‌ها»، *فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*، ۸، ۲، ۴۹-۶۰.
- حاجی، جمال؛ محمدی مهر، مژگان، محمد آذر، حدیقه (۱۴۰۰). «بازنمایی مشکلات آموزش در فضای مجازی با استفاده از برنامه شاد در دوره پاندمی کرونا: یک مطالعه پدیدارشناسی». *فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۱۱، ۳، ۱۷۴-۱۵۳.
- حاجی‌زاده، انور، عزیزی، قادر، کیهان، جواد (۱۴۰۰). «تحلیل فرصت‌ها و چالش‌های آموزش مجازی در دروان کرونا: رهیافت توسعه آموزش مجازی در پسا کرونا». *فصلنامه تدریس پژوهی*، ۹، ۱، ۲۰۴-۱۷۴.
- Anwar, M. (2018). Inovasi System Pendidikan. *Inspiratif Pendidikan*, 7(2), 161-170.
- Cheung, D. (2018). The Key Factors Affecting Students' Individual Interest in School Science Lessons. *International Journal of Science Education*, 40(1), 1-23.
- Creswell, J. W. (2016). *Penelitian Kualitatif dan Desain Riset Memilih di antara Lima Pendekatan*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Dick, W. (2013). A model for the systematic design of instruction. *Instructional Design: International Perspectives I: Volume I: Theory, Research, and Models: Volume II: Solving Instructional Design Problems*, 361.
- Hattie, J. A., & Donoghue, G. M. (2016). Learning Strategies: A synthesis and conceptual model. *Npj Science of Learning*, 1(1), 1-13.
- Isnani, G. (2017). The Influence of Classroom Climate, Learning Interest, Learning Discipline and Learning Motivation to Learning Outcomes on Productive Subjects. *JPBM (Journal Pendidikan Bisnis dan Manajemen)*, 3(2), 85-96.
- Janssen, M., & van der Voort, H. (2016). Adaptive Governance: Towards a Stable, Accountable and Responsive Government. *Government Information Quarterly*, 33(1), 1-5.
- Jovanović, J., Gašević, D., Dawson, S., Pardo, A., & Mirriahi, N. (2017). Learning analytics to unveil learning strategies in a flipped classroom. *The Internet and Higher Education*, 33(4), 74-85.

- Martha, Z. D., Adi, E. P., & Soepriyanto, Y. (2018). E-book Berbasis Mobile Learning. *Journal Kalian Technology Pendidikan*, 1(2), 109–114.
- Nugroho, S. E. (2020). Physics Experiment Activities to Stimulate Interest in Learning Physics and Reasoning in High School Students. *Journal of Physics: Conference Series*, 1567(2), 022069.
- Nurhasanah, S, & Sobandi, A. (2016). Minot Belajar sebagai Determinan Hasil Belajar Siswa. *Journal Pendidikan Manajemen Perkantoran (JPManper)*, 1(1), 128–135.
- Purwanto, A, Pramono, R, Asbari, M, Hyun, C. C, Wijayanti, L. M, & Putri, R, S. (2020). Study Explorative Dampak Pandemic COVID-19 terhadap Proses Pembelajaran Online di Secular Dakar. *EduPsyCouns: Journal of Education, Psychology and Counseling*, 2(1), 1–12.
- Ragin, G, Refando, A, & Utami, D. C. (2020). Implements Strategy Pembelajaran Expository untuck Meningkatkan Hasil Belajar Mathematical di Secular Dasar. *PANDAWA*, 5(1), 54–60.
- Rosari, I. (2019). Pengaruh Strategy Pembelajaran dan Gaya Cognitive Special terhadap Hasil Belajar Ikatan Kimia SMA. *IJIS Edu: Indonesian Journal of Integrated Science Education*, 1(2), 163–168.
- Santosa, D. S. S, Sampaleng, D, & Amtiran, A. (2020). Meningkatkan Prestasi Belajar Siswa Melalui Model Pembelajaran SIKIP. *Journal Pendidikan Agama Kristen*, 1(1), 11–24.
- Siagian, T. H. (2020). Mencari Kelompok Berisiko Tinggi Terinfeksi Virus Corona demean Discourse Network Analysis. *Journal Kebijakan Kesehatan Indonesia: JKKI*, 9(2), 98–106.
- Sugiono. (2018). *Method Penelitian Pendidikan: Pendekatan Quantitative, Kualitatif dan R & D*. Bandung: Alfabeta.